

TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON THE CONCEPTS OF TERROR AND TERRORISM

Doç. Dr. Fikretin YAVUZ

Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü,
fyavuz@sakarya.edu.tr

Sakarya / Türkiye

ORCID: 0000-0002-3161-457X

Özet

Modern dünyanın şekillendiği 19. yüzyıldan günümüze terör kavramı artan bir şekilde dünya kamuoyunu meşgul etmektedir. Fransız İhtilali sonrasında ayrılıkçı grupların hedeflerine ulaşmak için başvurdukları bir yöntem haline gelen, anlam ve içerik itibari ile kadim bir kavram olan terör, söz konusu yüzyıldaki değişimi ile terörizme dönüşmüştür. Özü itibariyle terör, şiddet ve korku vurgusuna işaret ederken terörizm daha girift ve karmaşık hususları içeren bir kavramdır. Bu iki kavramın tanımlamalarına bakıldığında aslında bir iç içe geçmişlik, birbirini kapsayıcılık durumu arz ettiği görülmektedir. Ancak zaman içerisinde terörün mahiyeti ve kullandığı argümanlar değişse de, terörizme dönüşen formu ile insanlığa yönelik yıkıcı sonuçları daha yüksek boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle 1930'lu yıllardan itibaren terörizmin ortak tanımını yapmak için ciddi çabalar sarf edilse de bir başarı elde edilememiştir. Bu çerçevede bu çalışmanın öncelikli amacı literatürde yapılan terör ve terörizm kavramlarının tanımlarını ele alarak, benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktır. Böylelikle ortak bir tanım yapmanın mümkün olup olamayacağı, varsa bunun önündeki engellerin neler olduğu mevcut literatür üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Şiddet Tehdidi, Terör, Terörizm.

Abstract

Since the 19th century, in which the foundations of the modern world were laid, the concept of terror has increasingly occupied the world public opinion. Terror, an ancient concept in terms of meaning and content, which became a device used by separatist groups to achieve their goals after the French Revolution, has evolved into terrorism with its change in the century in question. In essence, terror is a concept that emphasizes violence and fear, while terrorism is a concept that includes more intricate and complex issues. When we look at the definitions of these two concepts, it is seen that they are actually intertwined and mutually inclusive. However, although the nature of terror and the arguments it uses have changed over time, its devastating consequences for humanity have reached higher levels with its form that has turned into terrorism. For this reason, although serious efforts have been made since the 1930s to establish a common definition of terrorism, no success has been achieved.

In this context, the primary aim of this study is to examine the definitions of the concepts of terror and terrorism in the literature and to reveal their similarities and differences. In this way, it will be evaluated whether it is possible to make a common definition, and if not, what are the obstacles in front of it, through the existing literature.

Keywords: Violence, Threat of Violence, Terror, Terrorism.

Giriş

Terör insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte son bir buçuk asra damgasını vurması ve insanlığın gündemini meşgul etmeye devam etmesi nedeniyle son derece güncel de bir kavramdır. Hz. Adem'in oğulları Kabil'in Habil'i öldürmesiyle başlayan şiddet, zaman içerisinde devrine göre krallara, aristokratlara, ilerleyen zamanlarda sistematik bir forma bürünerek milletlere, gruplara, hatta sıradan insanlara korku salan bir şekle, terör örgütlerine dönüşmüştür. Bu dönüşümle terör, terörizme evrilmiş ve karmaşık ve tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Terör denince akla ilk önce şiddet gelir ancak terörizm genellikle şiddet veya korku yaratmak amacıyla siyasi, ideolojik vb. amaçlarla şiddet içeren eylemlerin sistematik bir hale getirilmesi olarak tanımlanır. Yalnız bu kavramın tanımlanması veya algılanması birçok değişken ve faktöre bağlı olduğundan farklı kimseler, topluluklar veya ülkeler terör ve terörizmi farklı şekillerde tanımlamaktadırlar. Terör kavramı olarak literatüre girdikten sonra, yani iki asrı aşkın bir süredir birçok düşünür, yazar, hükümet ve uluslararası kuruluş tarafından tanımlanmak üzere ele alınmıştır. Ancak her biri farklı bakış açılarıyla ve farklı bağlamlarda bir tanım yapma çabası içerisinde olmuşlardır.

Bu tartışmalı kavramları doğru anlamak için ilk olarak tanımları üzerinde durmak gerekir. Fakat baştan şunu söyleyip kabul etmek gerekir ki terimin anlam çerçevesi sürekli değişikliğe uğradığı için terör ve terörizmin kesin bir tanımını yapmak mümkün görünmemektedir (Teichman, 1989:505-517; Taşdemir, 2006:9-33). Zira bütün kesimlerce üzerinde anlaşılan ortak bir tanım yapma çabası hiçbir zaman bir netice vermemiştir. Bu durum özellikle uluslararası arenada devletlerarası ilişkilerde ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bir devlet tarafından terörist olarak ilan edilen bir örgüt, diğer devlet veya devletler tarafından özgürlük savaşçısı olarak kabul görebilmektedir. Bu çıkmaza genellikle bazı devletlerin terörü siyasi amaçları doğrultusunda kullanmak istemeleri ve dolayısıyla ortak bir tanım üzerinde uzlaşmaya varmak istememeleri sebep olmaktadır. Üstelik hemen her ülke kendi iç dinamikleri ve uluslararası ilişkilerini dikkate alarak bir terör ve terörizm tanımı yapmaktadır. Nihai olarak açık olan şey, terör ve özellikle terörizm kavramlarının hayli karmaşık ve tartışmalı kavramlar olduğudur.

Terörizm kavramının tanımı, sebepleri ve sonuçları, coğrafi ve kültürel bakımdan ve daha birçok değişken nedeniyle farklılık arz etmektedir. Uluslararası ilişkilerde ve hukukta net bir tanımı olmadığı gibi farklı ülkeler ve kuruluşlar, bu kavramı farklı şekillerde tanımlamaktadırlar (Schmid, 375-409). Bu çok karmaşık terör ve terörizm meselesinin tanımı sorununun yanı sıra, siyasi amaçları, şiddet, korku ve propaganda boyutu, hedef ve yöntemleri, terörizmin uluslararası boyutu ve kaynakları ile terörle mücadele yöntemleri konusunda oldukça geniş bir literatür söz konusudur. Ancak meselenin doğru anlaşılabilmesinin yolu, bu kavramların tahlilinin doğru bir şekilde yapılması genel geçer ve kapsayıcı bir tanımlamadan geçmektedir. Bu çerçevede her iki tanım için de literatürde yapılan değerlendirmelerin nasıl olduğuna bakmakta fayda vardır.

1. Terör Nedir?

Terör kavramı, insanların zihninde ilk anda korku, şiddet, ölüm vb. olumsuz kavramları çağırır. Bu çok doğaldır nitekim kavram etimolojik olarak, öngörülemeyen bir tehlike karşısında duyulan aşırı korku ve endişe, dehşet ve korkutma anlamlarına gelen Latince “*terrere*” sözcüğünden türemiştir (Öktem, 2004:133). Bu Latince tabir için Türk Dil Kurumu'nun Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü'nde, “*yıldırı*” kelimesinden hareketle “*yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş*” tabirleri kullanılmaktadır (Beşe, 2002:23).

Terörün tanımı ile ilgili onlarca örnek vermek mümkündür. Readers Digest ve Büyük Larousse gibi bazı ansiklopedik tanımlarda aşırı korku hissi ve kaldırılamayacak ölçüde korku yaratma hususlarına vurgu yapılmaktadır (Çitçioğlu, 2005:82-85). Webster sözlüğündeki tanımında ilk anlamı "*çok yoğun ve ezici korku durumu*", ikinci anlamı ise "*sindirme veya baskı aracı olarak kullanılan şiddet veya şiddet tehdidi*", şeklindedir. Bu tanımın açıklamasında "*Bir halkı veya hükümeti taleplerini yerine getirmesi için korkutmak amacıyla gruplar tarafından gerçekleştirilen şiddet veya yıkıcı eylemler (bombalama gibi)*" ifadelerine yer verilmiştir (http.1). Aslında 14. yüzyılda Fransızca ve İngilizceye girdiği kaydedilen terör kelimesinden türeyen terörizm ve terörist gibi kelimelerin özünde de yoğun korku ve dehşete atıf yapılır, nitekim her türlü şiddette esin kaynağı olan terördür (Saul, 2008:1).

Terörle mücadelesi çok uzun yıllara dayanan Türkiye Cumhuriyeti'nin 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1. Maddesi'ndeki detaylı terör tanımı ise şu şekildedir:

"*Madde 1- Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir*" (3713 Sayılı Kanun, 1991).

Tanımlamalarda daha ziyade şiddet ve korku kavramları öne çıkarılır. Ancak terör tanımlarında dikkati çeken bir husus, kavramın aynı kökten gelen terörizm tanımlamalarıyla iç içe geçmiş olmasıdır. Örneğin sosyolojik bir tanımda "*terör bir kişi ya da bir şey veya bir uygulamaya karşı, yoğun korku ve ıstırap yaratması hedefiyle yıldırma, boyun eğdirme, özellikle siyasal bir silah ya da politika*" şeklinde tanımlanmıştır (Roucek, 1962:166). Benzer bir başka örneğe göre "*terör bireyler veya gruplar tarafından politik, sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla, hedef toplumda saldırıları veya tehdit edilen kurbanlardan daha geniş bir etki alanı içinde, bunaltıcı, karşı konulamaz bir korku yaratmak niyetiyle gerçekleştirilen şiddet eylemleridir*" (Saraç, 2012:25). Bir başka tanımda "*terör başkalarına; kişi veya kişilere, bir eşya veya eşyalara, bir düşünce ya da fikre karşı istek, arzu ve niyetlerini elde etmek veya oluşturmak için ya da elde edinceye, oluşturuluncaya kadar sürdürülen her türden eylemi kapsar. Terör birey ve toplumda korku yaratmak, onların hareketlerini engellemek ya da kısıtlamak için, kendi iradesini kabul ettirmek üzere uygulanan her türlü engelleyici veya kışkırtıcı, koruyucu veya baskıcı yöntem tarz, metot ve stratejilerdir*" (Bal, 2008:41). Bu tanımlamalardan anlaşıldığı üzere terör ve terörizm kavramları için bir anlam karmaşası söz konusudur. Aslına bakılırsa bu iki kavram yukarıda da ifade edildiği üzere birbirine yakın ve birbirini tamamlayan ve kapsayan kavramlardır. Terör eylemlerini planlayan, uygulayan ve destekleyen grupların veya bireylerin kullanmış olduğu strateji, taktik ve hedeflerin toplamı terörizmdir. Terör örgütlerinin hedeflerine ulaşmak için gerçekleştirdikleri eylemlerin sonuçlarını ise terör kavramı ile izah etmek mümkündür. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bir kapsayıcılık durumu olsa da, hangisi diğersinin sebebi veya sonucudur sorusuna net cevap vermek oldukça zordur. Dolayısıyla özünde şiddet ve korku barındıran bu iki kavramın farkını veya kapsayıcılık durumunu anlamak, meseleyi daha doğru kavramının yolunu açacaktır.

2. Terörizm Nedir?

Terörizm kavramı ünlü terörizm tarihi uzmanı Walter Laqueur'ın vurguladığı üzere modern dönemin en çok tartışılan, buna mukabil en az anlaşılan kavramlarından biridir (Laqueur, 1987:1). Yine bu konunun uzmanlarından olan Louise Richardson, terörizmle ilgili tek kesinliğin, kelimenin kullanıldığı aşağılayıcı nitelik olduğunu vurgular (Richardson, 2000:209-210). Yaklaşık bir asırdan beri, bu konu üzerine çalışan bilim adamları ve uluslararası kuruluşlar herkes tarafından kabul görececek bir terörizm tanımı yapma çabası içerisinde.

Amerikan ordusu için bir araştırma yapan Jeffrey Record yirmi iki farklı unsuru ihtiva eden yüz dokuz tanım olduğundan bahsetmektedir (Schmid, 2005:5-6). Özellikle 9/11 sonrasında sadece akademisyenler değil, uluslararası kuruluşlar da terörizmi tanımlama çabası içerisinde olmuşlardı. Mesela Avustralya parlamentosu için hazırlanan bir brifingde uluslararası camia tarafından terörizmin kabul edilebilir ayrıntılı bir tanımının asla yapılamadığı dile getirilmiştir. Son elli yıldır Birleşmiş Milletler, birçok üye arasında ulusal bağımsızlık ve self determinasyon bağlamında şiddetin kullanılması konusunda fikir ayrılıklarını ortadan kaldırmak için bir tanım yapmaya çalışmış ancak bir netice elde edememiştir (Martyn, 2002:3).

Aslında uluslararası geçerliliği olma hedefiyle terörizmi tanımlama çabası ilk kez 1937 yılında, *Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi* adıyla Milletler Cemiyeti'nce hazırlanmış ancak yürürlüğe girmemiştir. Bu tarihten sonra birçok uluslararası kuruluş yine terörizmi tanımlama gayreti içerisinde olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin bir anlamda halefi olan Birleşmiş Milletler 1945 yılında kurulmuş olmakla birlikte terörizmi ilk kez 1960'lı yıllarda tanımlamaya başlamış, 1970'lerin başlarında uçak kaçırma, 1972 yılı Münih Olimpiyat Köyü'nde yapılan saldırı ve ilerleyen yıllarda devam eden şiddet ve terör olayları BM'yi hep bir tanımlama çabası içerisinde bırakmıştır (Tekel, 2011:1355-1357). Bu çerçevede BM'nin üye devletlerini topyekun terörizmle mücadeleye çağırdığı 2004 tarihli tanımı ise "*Hiçbir şekilde savunulamayan siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dini veya diğer benzer durumlar dikkate alındığında belirli insanlar ya da insan gruplarında veya halk genelinde bir terör halini provoke etme amacıyla, bir nüfusu yıldırma ya da bir hükümeti ya da bir uluslararası örgütü bir eylemi yapmaya veya bir eylemden kaçınmaya zorlamak amacıyla, ölüm ya da ciddi bedensel yaralama veya rehin almaya sebebiyet verme kastıyla sivillere yönelik, terörizmle ilişkili uluslararası sözleşmeler ve protokoller çerçevesinde tanımlanan suç eylemleri*" (http.2) şeklindeydi. Yine batı merkezli bir bakış açısı olarak Kuzey Atlantik Paktı'nın (NATO) tanımı da şu şekildedir; "*bireylere ya da mülklere karşı, hükümetlere veya toplumlara baskı ve yıldırma girişimiyle, siyasi dini ya da ideolojik amaçları başarmak maksadıyla terör ve korku aşıl原因arak bir nüfus üzerinde kontrol kurma girişimi, yasa dışı kuvvet ve şiddet kullanımı ya da kullanma tehdidi*" (http.3). Bu bakış açısından farklı olarak İslam Konferansı Teşkilatı'nın batılıların tanımlarına benzer unsurlar barındıran kapsamlı terörizm tanımı ise şu şekildedir: "*Terörizm, saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın yaşamı, onuru, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmadır*" (Saraçlı, 2007:1060).

Uluslararası örgütlerin yukarıdaki tanımları benzer öğeleri barındırsa da hepsinin kabul ettiği bir tanım yoktur. Bu durum doğal karşılanmalıdır zira terim o kadar karmaşık ve kavramsal problemler barındırmaktadır ki henüz tam olarak kabul görmüş bir tanımı mevcut olmadığı gibi bunun yapılabileceği dahi tartışma konusu olmuştur. Genel olarak temel problem, terörizmin siyasal, sosyolojik, ekonomik, hukuki, felsefi, ahlaki ve uluslararası boyutları olan karmaşık niteliği ve subjektif bir tabiata sahip olmasıdır (Taşdemir, 2006:11). Tanımını yapmanın neden zor olduğunu kavrayabilmek için yukarıdaki tanımların yanı sıra konunun uzmanlarının terörizm tanımlamalarına da bakmak gerekir.

Alanın önemli uzmanlarından Bruce Hoffman'ın tanımı ile başlayalım: "*Terörizm, amaçları ve güdülleri bakımından kaçınılmaz olarak politiktir, şiddet içerir - veya eşit derecede önemli olarak, şiddet yapma tehdidinde bulunur* (şiddet tehdidi içerir), doğrudan kurban veya hedefin ötesinde geniş kapsamlı psikolojik yankılara sahip olacak şekilde dizayn edilmiştir, tanımlanabilir bir komuta zinciri veya komplocu bir hücrenel yapı tarafından yürütülür (bu yapının üyeleri üniforma veya tanımlayıcı işaret taşıyan kıyafetler giymezler), ulus-altı bir grup veya devlet dışı bir varlık tarafından uygulanır" (Hoffman, 2006:43).

Anlaşıldığı kadarıyla Hoffman, terörizmi özü ve doğası gereği politik bir unsur olarak görmekte, onu diğer şiddet biçimlerinden ayırmakta, aynı zamanda anlaşılması için bazı nitelemeler de yapmaktadır.

Yaklaşık ifadelerle benzer bir tanımı, Walker Enders ve Todd Sandler yapmaktadır. Onlara göre terörizm, genellikle doğrudan politika oluşturma sürecine dahil olmayan büyük bir kitlenin gözünü korkutarak siyasi, dini veya ideolojik bir hedef elde etmek için ulus-altı gruplar tarafından olağandışı **şiddet veya gaddarlığın** kasten **kullanımı** veya **kullanma tehdididir** (Enders, 2002:145-146). Bir başka terörizm tarihi uzmanı Paul Wilkinson ise, şöyle bir tanımlama getirmektedir: "Terörizm, bir takım siyasi taleplerin karşılanmasını sağlamak amacıyla; bireyleri, grupları, toplumu ya da hükümetleri yıldırma için, cinayet ya da imha hareketlerinin sistematik olarak uygulanması ya da bu amaçla **tehdit oluşturulmasıdır**" (Wilkinson, 1977:49). Konunun önemli uzmanlarından biri olan David Rapoport ise daha kısa bir tanımlama yapmaktadır: "Terörizm, bilinçlendirme/bilinci harekete geçirmek, sempati ve nefret duygularını uyandırmak için **şiddetin** kullanılmasıdır" (Rapoport, 1977:1853-1856). Yonah Alexander da benzer bir tanım yapmaktadır: "Terörizm, siyasi hedeflere ulaşmak amacıyla gözdağı vermek veya genele yayılan korku yaratmak için rastgele sivil hedeflere karşı **şiddet** kullanımınıdır" (Alexander, 1976:14). Laqueur'un tanımı akılda kalıcı vurguları haizdir. Ona göre "terörizm **şiddet** veya **şiddet tehdidine başvurma**, bir mücadele yöntemi veya belirli hedeflere ulaşmak için bir stratejidir... Mağdurda acımasız, insani kurallara uymayan bir korku durumu yaratmayı amaçlar... Aleniyet, terör stratejisinde önemli bir faktördür" (Laqueur, 1999:6).

Tilly terörizmin "mevcut rejimde rutin olarak işleyen siyasi mücadele biçimlerinin dışında kalan araçları kullanarak düşmanlara karşı **tehdit** ve **şiddetin** asimetrik bir şekilde yayılması" olduğunu kaydetmektedir (Tilly, 2004:6). Ünlü Amerikalı dilbilimci ve filozof Naum Chomsky'in tanımında tüm tanımlarda olduğu gibi şiddet vurgusu dikkat çekmektedir. Ona göre terörizm kelimesi genel olarak siyasi, dini veya benzeri gayelere ulaşmak amacıyla korkutmak veya itaat ettirmek için **şiddet tehdidini** veya **şiddet kullanımını** belirtmek için kullanılan bir tabirdir (Chomsky, 2002:7). Stern terörizmi, "bir kitleyi veya izleyicileri korkutmak veya başka bir şekilde etkilemek amacıyla, savaşçı olmayanlara karşı bir **şiddet eylemi** veya **tehdidi**" olarak tanımlamaktadır (Stern, 1999:30). Peter Chalk ise, terörizmi "belirli siyasi hedeflere ulaşmak için ulus altı aktörler tarafından kullanılan meşru olmayan **şiddetin sistematik** kullanımı" olarak kavramsallaştırmaktadır (Chalk, 1999:151).

Yukarıda on farklı kişinin terörizm tanımı verilmiştir. Bu tanımlamalarda terör kelimesinin etimolojik anlamının etkileri net bir şekilde görülmektedir. Ancak başlangıçta da söylediğimiz üzere terör ve terörizmin herkesçe kabul görmüş bir tanımı yoktur. Üstelik konunun uzmanları arasında herkesçe kabul göreceği bir tanımın yapıp yapılmayacağı da tartışma konusudur. Mesela Walter Laqueur ile Alex Schmid birbirinin tam zıddı fikirler öne sürerler. Laqueur terörizmin karakterinin son asırda büyük ölçüde değiştiğini, bu değişimin sadece terörün taktiklerinde değil, bu taktığı uygulayan kişilerin yani teröristlerin karakterlerinde de görülebileceğini iddia etmektedir. Terörizmin doğasının aslında son elli yılda daha net bir şekilde değiştiğini vurgulayan Laqueur, bu sebeple terörizmi tanımlamanın hem imkansız hem de beyhude bir çaba olduğunu savunmaktadır (Laqueur, 2004:139). Schmid ise böyle bir yaklaşımı sert bir şekilde eleştirdiği gibi terörizmin standart bir tanımının olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu konu hakkında çalışan akademisyenlerin evrensel bir terörizm tanımı yapmaktan vazgeçmemeleri gerektiğini savunan Schmid, bu olmadığı takdirde terörizm konusunda mantıklı bir teori inşa etmenin de mümkün olmadığını kaydetmektedir (Schmid, 1988:3).

Teorik tartışmalar bir kenara, literatüre bakıldığında söylenecek şey net olarak yüzlerce terörizm tanımı olduğudur (Schmid, 2011:99-148). Laqueur ve Schmid tartışmasında da görüldüğü üzere terörizmi tanımlamak gerçekten çok karmaşık ve bir o kadar da zor bir iştir. Akademisyenler tanım konusunda birbirlerinden farklı düşündüklerini net bir şekilde ifade ederlerken, tanımlardaki ortak noktalara çok fazla dikkat çekmezler.

Halbuki neredeyse akademisyenlerin tamamı bu tanımı yaparken veya meseleyi anlamaya çalışırken kavramın dikkate değer ölçüde birbirine benzer belli özelliklerini ortaya koyarlar. Mesela yukarıdaki on tanıma bakıldığında dikkati çeken şey tanımlarda birkaç unsurun benzer bir şekilde ön plana çıkarıldığıdır. Bu tanımlarda italik olarak yazılmış olan kelimeler aslında terörizm tanımlaması konusunda bir fikir vermesi açısından önemlidir. Dikkat edilirse, özellikle şiddet ve şiddet tehdidi, kasten ve sistematik şiddet, korkutmak ve itaat ettirmek için şiddet, siyasi, dini vb. amaçlarla ve belli bir hedefe ulaşmak için şiddet, kavram ve ifadeleri hemen her tanımda yer almaktadır. Aslında terör kavramı özünde salt şiddet ve şiddet tehdidini içerirken, terörizm siyasi, dini vb. amaçlarla sistemli ve sürekli bir şekilde teröre başvurma şeklinde tanımlanabilir. Doğrusu dehşet ve korku hayatın bir parçası olduğu için bu tabir trafik terörü, gürültü terörü vb. birçok şekilde gündelik dilde de karşımıza çıkmaktadır. Literatürdeki çalışmalarda dehşet ve korkuya yani teröre süreklilik ve siyasi bir içerik eklendiğinde ortaya çıkan durum terörizm olarak kavramsallaştırılmaktadır. Tanımlarda yapılan vurgulardan hareketle terörizm konusunda hacimli bir çalışma yapan Mesut Hakkı Caşın'ın tanımı ile terörizmi, "*Savaş ve diplomasi ile kazanılmayan sonuçları elde etmek, korkutmak ve itaat ettirmek için bir teoriye, felsefeye ve ideolojiye dayanılarak siyasi maksatlarla iradi olarak terör ve şiddetin sistemli ve hesaplı bir şekilde kullanılmasıdır*" şeklinde tanımlamak doğru bir yaklaşım olacaktır (Caşın, 2008:35).

Terörizmin tanımı konusunda yapılan ilginç çalışmalardan biri Leiden Üniversitesi'nden Alex Schmid ve Albert Jongman tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğretim üyeleri ve ilgili devlet görevlilerinin hazırladığı 109 farklı tanımı analize tabi tutan bu iki araştırmacı terörizmin bileşenlerini tespit etmişlerdir. Bu tanımların yüzde 83.5'inde şiddet unsuru, yüzde 65'inde siyasi amaçlar olduğunu, tanımların yüzde 51'inin terör ve korku unsurlarını barındırdığını vurgulamışlardır (Schmid, 2005:5-6). Burada da yapılan tanımların yarısından fazlasında kelimenin etimolojik anlamına vurgu dikkati çekmektedir.

Tüm bu tanımlar genel bir çerçevede ele alındığında terörizm olarak kabul edilen şeyin, politik manada etki oluşturma bir yolu olarak şiddet kullanımı veya kullanım tehdidi olduğu söylenebilir. Psikolojik perspektiften bakıldığında da, terörizmi kişisel nedenlerle işlenen cinayet ve öldürme olayları gibi diğer suç türlerinden ayıran en önemli özelliğinin bu siyasi boyutu olduğu görülebilir (Hargon, 2009:1). Literatürde "şiddet veya şiddet tehdidi" kavramları özünde terörizmin ne olduğu konusunda ulaşabildiğimiz en geniş ve en kabul edilebilir fikir birliği düzeyidir ki bu tanımlamanın ötesine geçmeye çalıştığımızda anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Bu genel fikir birliğine belki eklenecek husus terörizmin, sistematik ve sürekli terör kullanmayı hedefleyen bir strateji olduğudur.

Kısacası, insanları korkutmak ve yıldırma amacıyla yapılan tüm eylemler veya bu eylemi gerçekleştirme tehdidinde bulunmak terördür. Ancak bir gaye uğrunda, bu eylemleri sistemli ve sürekli hale getirmeyi bir usul olarak benimsemek terörizmdir. Yani terör bir eylem türü iken terörizmi, şiddeti bir yöntem olarak benimseme stratejisi, bir sistem olarak görmek gerekir (Caşın, 2008:37). Daha anlaşılır olması için belki şu şekilde açıklama yapmak gerekir. Birini dövme, darp etmek veya "döverim !" diye darp etme tehdidinde bulunmak terör iken, bunu sürekli ve sistematik hale getirmek ve fakat siyasi, dini vb. bir gaye uğrunda yapmak terörizmdir. Korhan Demir'in terör ve terörizm arasındaki farkı anlatmak için verdiği örnek de oldukça kapsayıcı ve dikkat çekicidir:

"Terör belirli bir irade gerektirmeden de ortaya çıkabilen, düzensiz, örgüte gerek duymayan, çoğu kez anlık veya kısa süreli şiddeti ifade ederken; terörizm terörün sistematik, iradi, çoğu kez örgütlü ve uzun süre kullanımını içeren bir kuralsız savaş ve propaganda tekniği ile stratejiye işaret etmektedir. Bu nedenle terörü, yani insanlarda farklı nedenlerle oluşabilecek korku ve dehşet halini, her zaman terörizm ile ilişkilendirmek mümkün değildir. Toplumlarda terör durumu, tek bir kişinin yaptığı fiille olduğu kadar, rastgele bir kitle şiddet hareketi sonucunda da yaratılabilir. Bu terör, çoğu zaman denetim dışıdır, organize ya da sistematik değildir.

Bu nedenle tek başına böyle bir fiil ya da bu tür fiillerin rastlantı sonucu bir araya gelerek oluşturdukları seriler terörizm olarak adlandırılmazlar. Örneğin bir futbol maçında şiddet olaylarına sebep olan fanatik taraftarların yaptıkları eylemler terör olarak nitelendirilebilir, fakat bu durum terörizm tanımı içine dahil edilemez. Çünkü şiddet eylemlerine başvuranların siyasi amaçları yoktur, nispeten kısa sürelidir ve grup o an için toplanmıştır" (Demir, 2018:159).

Peki terörizmin ortak bir tanımının olmamasının nedenlerine nasıl bir cevap aramak gerekir? Burada söylenecek ilk şey, self determinasyon hakkına bakışla ilgilidir. Özellikle I. Dünya Savaşı sonrası ön plana çıkarılan bu kavram, gerek Milletler Cemiyeti gerekse II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler ve birçok uluslararası kurum tarafından kabul görmüş, ancak bu hakkın hukuksal anlamı ve bilhassa bu hakka sahip olma yeteneğine sahip olan "halklar" kavramının kimleri kapsadığı net bir şekilde formüle edilmemiştir (Taşdemir, 2006:12-14). Yani kimler hangi şartlarda self determinasyon hakkına sahiptir sorusunun net cevabı yoktur. Bu da özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan terörizmin sebeplerinden biridir.

Yine bu süreçte yani Soğuk Savaş yıllarında milli bağımsızlık mücadelesi verenlerin gerçekleştirdiği eylemlerle terör eylemleri arasındaki karışıklık terörizmin ortak tanımının önündeki engellerden biri olmuştur. Bu dönemdeki bağımsızlık hareketlerini ideolojik sebeplerle veya sadece çıkarları gereği destekleyen devletlerle bu hareketlerin eylemlerine maruz kalan hükümetlerin ortak bir terörizm tanımı yapması da beklenen bir durum değildir (Öktem, 2004:143). Dolayısıyla herkes tarafından kabul görececek bir tanım yapma çabası olsa da, Soğuk Savaş yılları ve sonrasında değişen dünya konjunktüründe bu mümkün olamamıştır.

Sonuç

İnsanlık tarihi kadar eski olan şiddet eylemlerinin terör ve terörizme evrilmesi ve modern dönem tarihini derinden etkileyecek gelişmelere sebep olması, tüm bu süreç boyunca ama özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında bilhassa terörizm kavramının herkes tarafından kabul edilebilecek bir tanımının yapılması fikrini ortaya çıkarmıştır. Ancak tüm gayretlere rağmen bu teşebbüslerden kalıcı bir netice elde edilememiştir.

Sözlüklerde korkutma ve yıldırma gibi anlamları öne çıkan, 14. yüzyılda İngiliz ve Fransızcaya ve Fransız İhtilali sonrasında ise siyasi söyleme girdiği düşünülen terör kavramı daha ziyade Latince kökeninin anlamını ihtiva eder. Şiddet ve korku vurgusu taşıyan terör ile daha girift ve karmaşık hususlar barındıran terörizm tanımlamalarına bakıldığında aslında bu iki kavramın bir iç içe geçmişlik, birbirini kapsayıcılık durumu arz ettiği görülmektedir. Yukarıdaki terör tanımlarına bakıldığında bir anlam karmaşası var gibi görünse de, bu kavramların birbirini tamamlayan mahiyette olduğu net bir şekilde ortadadır. Terörü bir hedef uğruna sistematik hale getiren yapıyı terörizm (terör örgütü) şeklinde değerlendirecek olursak, korku ve dehşeti ortaya çıkaran tüm eylemlerin sonucunun da terör olduğunu söyleyebiliriz.

Fransız İhtilali'nden bu yana şekli, mahiyeti ve kullandığı argümanlar değişse de, yıkıcı sonuçları hiçbir zaman değişmeyen terörizm varlığını devam ettirmektedir. Bunun içindir ki 1930'lu yıllardan itibaren uluslararası örgütler, terörizmin ortak bir tanımını yapmak için büyük bir çaba göstermişlerdir. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere, tüm çabalara rağmen bir netice elde edilemediği gibi böyle bir tanım yapma durumunun mümkün olup olmadığı da tartışma konusu olmuştur. Buna sebep olarak da temel meselenin terörizmin çok boyutlu ve karmaşık niteliği ve sübjektif bir yapıya sahip olması gösterilmektedir. Sadece uluslararası örgütler değil, bu konu hakkında çalışan akademisyen ve uzmanların yaptığı tüm tanımlarda da herkesin kabul ettiği ortak bir tanım ortaya çıkmamıştır.

Alanın önemli uzmanlarının tanımlarına bakıldığında, bir fikir birliği olmasa da, tanımlamalardaki ortak noktalar gözden kaçmamaktadır. Ele alınan tanımların tamamına yakınında terörizm kavramının bazı özelliklerine hemen hepsinin vurgu yapıldığı görülmektedir.

Metinde italik şekilde vurgulanan şiddet ve şiddet tehdidi, kasten ve sistematik şiddet, siyasi ve dini amaçlarla ve belli bir hedefe ulaşmak için şiddet gibi ifadeler hemen her tanımda biraz farklılıklarla verilmektedir. Ancak tüm bu ortak noktalara rağmen, herkesçe kabul edilen bir tanım mevcut değildir. Söz konusu tanımlarda müttefikane kabul edilen en belirgin ve en kapsayıcı ortak nokta, terörizmin şiddet ve şiddet tehdidi içerdiği ve sistematik ve sürekli terör kullanmayı amaçlayan bir strateji olduğu hususudur.

Uluslararası örgütler veya konunun uzmanları bahsedilen ortak noktaları ele alarak bir hukuki metin oluşturabilir, prensipte tüm taraflar bu metni kabul edebilirler. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçten bu güne, gerek terörizmin geçirdiği değişim ve gerekse devletlerin terör örgütlerine bakışlarındaki farklılık, meselenin bir çıkmaza girmesine sebep olmuştur. Kısacası, terör ve terörizmle ilgili ortak bir tanım yapılsa, hatta terörizmle uluslararası mücadele yöntemleri tespit edilse bile özellikle devletlerin terörizme bakışlarındaki farklılıkların varlığı devam ettiğinden bu şartlar altına herhangi bir değişim beklentisi içinde olmak çok iyimser bir tavır olacaktır.

KAYNAKÇA

3713 Sayılı Kanun, (1991), Terörle Mücadele Kanunu. 12.04.1991 Resmî Gazete Sayısı: 20843.

Alexander, Y. (1976), **International Terrorism: National, Regional and Global Perspectives**, New York: Praeger.

Bal, M. A. (2008), **Savaş Stratejilerinde Terör**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Beşe, E. (2002), **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Caşın, M. H. (2008), **Uluslararası Terörizm**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Chalk, P.(1999), "The Evolving Dynamic of Terrorism in the 1990s", **Australian Journal of International Affairs**, Vol. 53: 151-167.

Chomsky, N. (2002), **Pirates and Emperors, Old and New International Terrorism in the Real World**, Pluto Press, London.

Çitçioğlu, E. (2005), **Gri Tehdit: Terörizm**, Ümit Yayınları, Ankara.

Demir, C. K. (2018), "Terörizm ve Terörizm ile Mücadele", **Teoriden Uygulamaya Güvenlik Üzerine**, Gazi Kitapevi Ankara. 159-206.

Enders, W. ; Sandler, T. (2002), "Patterns of Transnational Terrorism, 1970–1999: Alternative Time-Series Estimates", **International Studies Quarterly**, vol. 46: 145-165.

Hargon, J. (2005), **The Psychology of Terrorism**, Routledge London and New York.

Hoffman, B. (2006), **Inside Terrorism**, New York: Columbia University Press.

[https.1. \(https://www.merriam-webster.com/dictionary/terror \(20.08.2022\)\).](https://www.merriam-webster.com/dictionary/terror)

[https.2.\(https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-4/key-issues/defining-terrorism.html \(05.06.2022\)\).](https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-4/key-issues/defining-terrorism.html)

[https.3. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm \(06.06.2022\).](https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm)

Laqueur, W. (1987) **The Age of Terrorism**, Boston, Little Brown.

Laqueur, W. (1999), **The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction**, New York: Oxford University Press.

Laqueur, W. (2004), **No End to War: Terrorism in the Twenty-First Century** (London/New York: Continuum International Publishing).

Martyn, A. (2002), **The Right of Self-Defence under International Law-the Response to the Terrorist Attacks of 11 September**, Australian Law and Bills Digest Group, Current Issue Brief, No. 8 2001-02, Department of Parliamentary Library.

Öktem, E. (2004), "Uluslararası Hukukta Terörizm Tanımı Sorunu ve Milli Bağımsızlık Hareketleri", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi**, Sayı. 5, Cilt. 3.

Rapoport, D. C. (1977), "The Government Is Up in the Air over Combating Terrorism", **National Journal**, Vol. 9: 1853–1856.

- Richardson, L, (2000) "Terrorists as Transnational Actors", in M.Taylor and J.Horgan (eds), **The Future of Terrorism** (London: Frank Cass, 2000): 209–219.
- Roucek, J. (1962), "Sociological Elements of a Theory of Terror and Violence", **The American Journal of Economics and Sociology**, Vol. 21, Issue 2:165-172.
- Saraçlı, M. (2007), "Uluslararası Hukukta Terörizm", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XI, Sa. 1-2, Yıl. 2007: 1049-1078.
- Saral, C. (2012), **Terörün Gizli Efendileri Dünyayı Armagedon'a Zorlayanlar**, Kripto Yayınları, Ankara.
- Saul B. (2008), **Defining Terrorism in International Law**, Oxford University Press.
- Schmid, A.P. (2011), **The Routledge Handbook of Terrorism Research**, Routledge, London and New York.
- Schmid, A.P., (2004), "Terrorism- The Definitional Problem", **Case Western Reserve Journal of International Law**, Vol. 36 Issue. 2:375-419.
- Schmid, A.P.; Jongman, A. J. (1988) **A. Political Terrorism: A New Guide to Actors. Authors, Concepts, Data Bases** (Transaction Publishers).
- Schmid, A.P.; Jongman, A. J.; Stohl M. (2005), **Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature**, New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Stern, J. (1999), **The Ultimate Terrorists**, Cambridge: Harvard University Press.
- Taşdemir, F (2006), **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, USAK Yayınları, Ankara.
- Teichman, J. (1989), "How to define Terrorism", **Philosophy**, 64 (250): 505-517.
- Tekel, S. (2011), "Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Terörizm", **Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3:1351-1367.
- Tilly, C. (2004), "Terror, Terrorism, Terrorists", **Sociological Theory**, Vol. 22, No. 1, Theories of Terrorism: A Symposium : 5-13.
- Wilkinson, P. (1977), **Terrorism and the Liberal State**, The Macmillan Press, London.